

BOEKBESPREKING

Willsky-Ciollo, Lydia, red. 2024. *New Religious Movements in North America: An Introduction.*

Londen/New York: Bloomsbury Academic.

Lammert Gosse Jansma*

Van het hier te bespreken boek verscheen eerder – in 2022 – een digitale versie, die enigszins afwijkt van de papieren versie. Redacteur Lydia Willsky-Ciollo en de uitgever hebben blijkbaar op een gegeven moment besloten dat niet met de digitale versie kon worden volstaan. Het boek bevat behalve een inleiding van de redacteur, nog zestien artikelen over een breed scala aan onderwerpen. Aan het eind van elk artikel volgt een lijst met aanbevolen en verwijzende literatuur en bij sommige ook een verklarende woordenlijst van de in de tekst gebruikte termen.

In de 'Introduction' (genummerd als bijdrage 1) komen fundamentele vragen aan de orde, zoals: wat is een religie, om welke kenmerken gaat het dan (is bijvoorbeeld de Kerk van het Vliegend Spaghettimonster een religie?) en wie bepaalt wanneer nieuwe religieuze bewegingen (*New Religious Movements*, hierna NRMs) als zodanig kunnen worden beschouwd? In de media worden dergelijke bewegingen vaak met de term *cult* (of sekte) aangeduid, waarbij dan de suggestie wordt gewekt dat het gaat om afwijkende groepen, waarvan de leden gehersenspoeld zijn door manipulatieve leiders. Willsky-Ciollo merkt daarbij op dat de wetenschap terecht de term *cult* vermijdt. Verder wordt aandacht besteed aan de oorzaken voor het ontstaan en voortbestaan of het verdwijnen van nieuwe religieuze bewegingen en daarbij wordt ook gewezen op de invloed van het internet. Het *www* biedt NRMs de mogelijkheid om hun boodschap breed te verspreiden. Ten slotte wordt nog aangegeven waarom het van belang is om NRMs te bestuderen. Dan wordt o.a. genoemd dat kennis van NRMs niet alleen inzicht verschaft in hun gedachtegoed en de motieven van leden om zich daarbij aan te sluiten, maar ook bijdraagt aan inzicht in andere religies – ook *mainstream* religies waren eens een NRM. Waarom er tot de uitgave van een

* Veenwouden.

boekversie werd besloten en op basis waarvan de 16 artikelen zijn geselecteerd, wordt in de introductie niet verantwoord. Het is meer een op zichzelf staande inleiding op de fenomenen nieuwe religies en NRMs. Verwijzingen naar de artikelen treft de lezer daarin ook nauwelijks aan. Op de selectie en de inleiding zal ik aan het eind van deze bespreking uitgebreider terugkomen. Eerst ga ik in op de artikelen. Dat kan in het bestek van deze bespreking niet meer zijn dan een korte karakteristiek. Dat levert mogelijk een wat saaie, opsommerige alinea op, maar ik hoop dat de lezer dat voor lief wil nemen.

In de tweede bijdrage ('"Old" Religious Elements in New Religious Movements') wordt aangegeven dat zowel NRMs als gevestigde religies zich aanpassen aan veranderende omstandigheden, maar dat de laatste sterker gebonden zijn aan tradities en dat daardoor innovatieve acties wat beperkter mogelijk zijn; NRMs zijn daarin wat vrijer. In de volgende bijdrage ('New Sacred Texts') wordt een aantal 'nieuwe' heilige boeken behandeld. Het gaat om werken uit de vorige twee eeuwen (o.a. *The Holy Pibi* en de *Oahspe Bible*) die volgens de ontvangers door bovennatuurlijke wezens aan hen zijn doorgegeven en die vaak de pretentie hebben dat zij de definitieve, laatste openbaring van Gods wil bevatten. De anti-cultbeweging in de VS – vierde bijdrage – wordt daarna kort behandeld. In het daaropvolgende vijfde artikel worden de sociale kenmerken van Amerikaanse atheïsten besproken – vaker witte mannen, jonger dan de gemiddelde leeftijd, met een hoge opleiding en een bovengemiddeld inkomen, liberaal, en politiek actief. De zesde bijdrage ('New Religious Movements and the First Amendment') gaat over het vijfde amendement van de grondwet van de VS, waarin de scheiding van kerk en staat en de vrijheid van godsdienst is vastgelegd. Die vrijheid is echter niet onbeperkt, zo wordt uit verschillende uitspraken in rechtszaken duidelijk. In het volgende artikel wordt nagegaan hoe NRMs de media innovatief gebruiken. Als voorbeelden worden besproken het moderne paganisme, ISKCON (International Society for Krishna Consciousness) en nieuw gecreëerde religies (o.a. parodie-religies en op fictie gebaseerde religies, bijv. jediïsme). In de achtste bijdrage wordt (beschuldiging van) seksueel misbruik in een drietal NRMs behandeld. Dan volgt een artikel waarin de houding van gevestigde religies en NRMs ten aanzien van natuur en milieu wordt besproken. Er is nu meer compassie en verantwoordelijkheidsbesef dan vroeger bij de gevestigde religies ten aanzien van natuur en leefomgeving. Dit mede ook geïnspireerd door milieubewegingen zoals neopaganistische groeperingen. De tiende bijdrage is getiteld 'Yoga, Wellness, and Contemporary Spirituality'. Hierin wordt vanuit een kritisch standpunt (Critical Yoga Studies) gekeken naar de wijze waarop in de VS yoga tot koopwaar is gemaakt. Yoga is een industrie geworden waar miljarden dollars in omgaan. Yoga is daarbij losgemaakt van zijn oorspronkelijke historische en linguïstische context, wat door de schrijver wordt aangeduid als een proces van inbezitneming, van '*whitening*'. Gender in neopaganistische groeperingen

zoals wicca en (nieuw) heidendom/asatru is het thema van het volgende artikel. In wicca werd en wordt het vrouwelijke benadrukt en in het heidendom het masculiene, hoewel er nu ook wel in beide stromingen ruimte is voor andere gendervormen. Dan volgt een kort opstel dat bestaat uit een aantal reacties van personen en religieuze groepen op COVID-19. De dertiende bijdrage is gewijd aan de Scientology Kerk. Er wordt iets van de geschiedenis en de leer verhaald, en van de relatief grote toeloop van 'celebrities' alsmede van conflicten met ex-leden en journalisten. In de bijdrage 'Islam is (Not) a Cult' wordt nagegaan hoe in de VS de moslimgemeenschappen het etiket van cult opgeplakt hebben gekregen en wat daarvan de gevolgen – kunnen – zijn. In het volgende artikel wordt een ritueel van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste dagen (mormonen), namelijk het 'dopen voor de doden', besproken. Dat houdt in dat leden van de mormoonse kerk zich laten dopen voor onbekeerde gestorvenen, zodat die postuum toch nog het koninkrijk der hemelen kunnen beërven (zie 1 Kor. 15:29). Toen in 1995 bleek dat zij ook Holocaustslachtoffers vervangend doopten, hoewel was afgesproken dat niet te doen, kwamen er protesten vanuit de joodse gemeenschap, maar ook van anderen. In het voorlaatste artikel wordt ingegaan op de overeenkomsten en verschillen tussen religies en samenzweringstheorieën. Er zijn overeenkomsten: beide hebben een verklaring voor existentiële levensvragen over het kwaad en tegenslagen in het leven en welke (verborgen) machten daarvoor verantwoordelijk zijn. Het geloof in samenzweringstheorieën wordt versterkt door de sociale omgeving en sociale media. In dit verband worden antivaccinatiegroeperingen en QAnon-adepten – aanhangers van bepaalde samenzweringstheorieën gepost op diverse websites – besproken. Geconcludeerd wordt dat er vanuit seculier perspectief bekeken geen fundamenteel onderscheid is tussen samenzweringstheorieën en religies. In het laatste artikel, getiteld 'New Religious Movements and Music', wordt heel kort de functie van muziek in enkele religieuze groeperingen en stromingen behandeld.

Laat ik mijn evaluatie van het boek positief beginnen. Uit het bovenstaande moge blijken dat de bundel voor studenten, maar waarschijnlijk ook wel voor een breder publiek, interessante artikelen – hoewel van nogal uiteenlopende kwaliteit – bevat die aanleiding kunnen zijn tot nadenken en debat. Mocht dat de doelstelling van dit inleidende werk zijn, dan wordt daar zeker aan voldaan. Maar dat wordt in de inleiding niet aangegeven. Wat tevens uit de weergave van de zeventien bijdragen (inclusief de introductie) duidelijk zal zijn geworden, is dat zij onderling weinig samenhang vertonen. Het is een vrij willekeurige selectie. In de introductie gaat redacteur Willsky-Ciollo niet in op de selectie van de bijdragen – waarom juist deze, waarom deze volgorde? Ze gaat ook niet in op de vraag voor wie het boek is bedoeld en ook niet, zoals aan het begin van deze bespreking al werd aangegeven, op de reden waarom tot een boekversie werd besloten. Een goede verantwoording van al

die keuzen zou de indruk misschien hebben kunnen wegnemen dat het hier gaat om een vrij willekeurige verzameling van artikelen. Maar ik betwijfel dat, gezien de grote variatie binnen de geselecteerde teksten. Immers, om het enigszins overdreven te formuleren, een boek, ook een bundel artikelen, moet meer zijn dan een losse verzameling van interessante stukjes tekst. Een aantal min of meer verwante interessante artikelen op een weblocatie kan eventueel nog wel zonder inleiding. Een in NRMs geïnteresseerde kan al surfend op het internet daar een paar teksten even raadplegen, zonder zich verder om het totaal te hoeven bekommeren. Een boekuitgave, het zij herhaalt, vereist meer. Kortom, het ware beter geweest wanneer uitgever en redacteur het bij de e-publicatie hadden gelaten.